

WIKTOR SZYMBORSKI

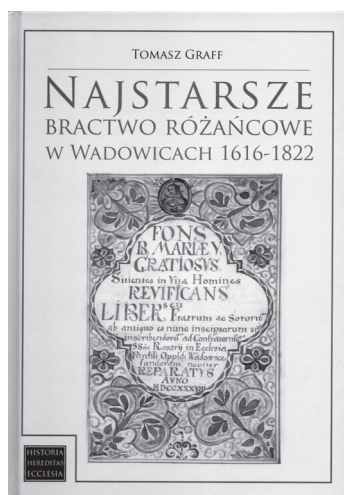
ZAKŁAD HISTORII KULTURY I EDUKACJI HISTORYCZNEJ

INSTYTUT HISTORII UNIwersYTETU Jagiellońskiego

T. Graff, *Najstarsze bractwo różańcowe w Wadowicach 1616-1822*, „Historia-Hereditas-Ecclesia”, seria pod red. ks. dr. hab. Andrzeja Bruździńskiego, prof. UPJP II, t. 8, Kraków 2020, s. 241, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, ISBN 978-83-8138-306-6¹

Autor recenzowanej rozprawy od wielu lat zajmuje się dziejami swych rodzinnych Wadowic, a ostatnio ogłosił drukiem wyniki żmudnych kwerend archiwalnych i bibliotecznych poświęconych jednemu z wybitnych profesorów Akademii Krakowskiej Marcinowi Campiusowi Wadowicie. Bardzo dobre rozeznanie w źródłach odnoszących się do przeszłości Wadowic, jak również znajomość dziejów Kościoła na tym obszarze skłoniły Autora, aby wydać wraz z obszernym erudycyjnym komentarzem księgę bracką wadowickiej konfraterni.

Publikacja ta składa się z siedmiu rozdziałów, wstępu, zakończenia, a także – co warto jest podkreślić – aneksów, w których pomieszczono zarówno edycję samej księgi, jak i zestawienia tabelaryczne dotyczące struktury społecznej członków konfraterni. Przed zasygnalizowaniem treści rozprawy należy podkreślić fakt zamieszczenia licznych zdjęć ukazujących samą księgę bracką. Materiał ikonograficzny został wzbogacony o przedstawienia obrazu różańcowego znajdującego się w wadowickiej świątyni oraz dalsze zdjęcia związane z przeszłością bractwa. Dobór fotografii nie jest przypadkowy, stanowi niejako uzupełnienie treści samej rozprawy. Przed omówieniem treści samej rozprawy warto poczynić jedno ważne zastrzeżenie. Książka ta została skierowana nie tylko do wąskiego grona specjalistów: historyków, teologów czy regionalistów. Korzystać z niej mogą miłośnicy ziemi wadowickiej, pomimo jej naukowego charakteru, a w celu ułatwienia

¹ Wersja angielska tego tekstu ukazała się w „Folia Historica Cracoviensia”, 2020, nr 26/1.

lektury przytaczane dokumenty łacińskie zostały przetłumaczone na język polski (zob. przykładowo tłumaczenie fragmentu *Decretum Reformationis* z 1708 r. na s. 41 oraz 52-53, potwierdzenie nadania gruntu na rzecz kapelana bractwa różańcowego na s. 49, wizytacji z 1748 r. na s. 55 oraz 63-64) – zabieg ten zapewne poszerzy grono czytelników.

We Wstępie Autor scharakteryzował stan badań nad wadowicką konfraternią. Ponadto, co godne jest odnotowania, przedstawił dzieje rękopisu, który będzie przedmiotem jego dalszych badań. Rzadko w literaturze można odnaleźć krytyczne edycje źródłowe obecnie zaginionych traktatów. W tym przypadku pochodząca z XVIII wieku księga bracka do roku 2005 znajdowała się w Archiwum Parafialnym Bazyliki Ofiarowania NMP w Wadowicach, obecnie jej miejsce przechowywania jest nieznane. Szczęśliwie Autor dysponował zdjęciami rękopisu, które wraz z skanami udostępnionymi przez Pana Artura Obozę stały się podstawą poniższej edycji. Tak więc czytelnik staje przed niespotykanym faktem: lektury obecnie utraconego – a jak wykazały badania Tomasza Graffa – nader cennego źródła do dziejów nie tylko samych Wadowic. Zaginięcie księgi zapewne jest także powodem braku szerszego opisu kodykologicznego samego zabytku. Kwestii struktury samego zabytku, jego prowadzenia, wpisów doń Autor poświęcił rozdział siódmy. W celu pełniejszego wprowadzenia czytelnika w dzieje materiałów archiwalnych wytworzonych przez same konfraternie struktura samej księgi została ukazana na szerszym tle nowożytnych krakowskich ksiąg brackich. Podstawa źródłowa recenzowanej monografii została wzbogacona o archiwalia przechowywane w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Narodowym w Krakowie, Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie, zbiory Biblioteki Jagiellońskiej, a także Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Pamiętając o tym, że po książkę tę sięgną nie tylko znawcy ruchu brackiego w dawnej Rzeczypospolitej, Autor w rozdziale pierwszym scharakteryzował najważniejsze dzieje fenomenu konfraterni religijnych, ze szczególnym uwzględnieniem bractw różańcowych. Posiłkując się klasycznymi rozprawami, jak np. prace pióra ks. Kumora czy ks. Bruździńskiego, literaturą zachodnią (szczególnie warto podkreślić znajomość publikacji przedstawiających wkład zakonu braci kaznodziejskich w ruch bracki), omówiono zarówno procesy zakładania bractw, kwestie zarządu bractw, rolę schadzek brackich, jak i wybrane traktaty poświęcone tej tematyce. Pewne wątki, np. związane z postacią ojca Abrahama Bzowskiego i jego wkładem w popularyzację bractw różańcowych, można by rozbudować, aczkolwiek wykraczałyby one poza obszar zainteresowania Autora – czyli bractwa wadowickiego.

W dalszej kolejności Autor, wierny swemu założeniu: łączeniu pracy naukowej z próbą dotarcia do jak najszerzego grona czytelników, omówił przeszłość samych Wadowic. Oprócz suchego rysu historycznego miasta czytelnik odnajdzie cenne i interesujące wzmianki oddające przeszłość życia codziennego mieszkańców, a nawet informacje dotyczące spraw o czary czy pospolitych przestępstwach. Przybliżając przeszłość wadowickiego kościoła, Autor zużytkował wizytacje kościelne – na podstawie tych źródeł możliwe było dokładniejsze zobrazowanie, jaki był stan ówczesnej świątyni.

Począwszy od rozdziału trzeciego, Tomasz Graff ukazał wieloaspektowość działalności wadowickiego bractwa różańcowego, począwszy od objaśnienia meandrow samej fundacji z początków XVII w. Czytelnik dowiaduje się tutaj np. o związkach łączących konfraternię z altarią św. Anny, podstawach materialnych funkcjonowania bractwa. Otrzymujemy także kompletną listę (wraz z opisem ich działalności) promotorów i prebendarzy odgrywających przecież tak ważną funkcję w jej dziejach. Szczęśliwie Autor wyniki swych badań zawarł w licznych tabelach, co zarówno ułatwia odszukanie konkretnej informacji, jak i porządkuje samą narrację tekstu.

W celu dokładniejszego przybliżenia przeszłości bractwa różańcowego Tomasz Graff spożytkował informacje zawarte w wizytacjach kościelnych, dzięki czemu uzyskujemy cenny obraz spraw majątkowych konfraterni. Powyższe informacje są cenne nie tylko dla badaczy regionu Wadowic, ale i dla historyków sztuki zajmujących się szeroko pojmowaną kulturą materialną. Ostatni rozdział zawiera nie tylko opis samej księgi, ale także dokładną statystykę wpisów do bractwa w poszczególnych latach jego istnienia. Wyniki badań zostały zobrazowane w postaci wykresów, co znacznie ułatwia śledzenie wywodów Autora. Informacje o miejscu pochodzenia członków bractwa różańcowego, pochodzeniu stanowym z całą pewnością uzupełniają obraz przeszłości samych Wadowic, jak również całego regionu. Analiza onomastyczna księgi będzie przydatna dla językoznawców, sięgną po nią także regionaliści czy genealogicy, a także historycy oświaty, bowiem w księdze odnotować można wpisy nauczycieli szkół, np. w Kleczy czy Uściu (rozdział siódmy, s. 85). Jeśli uwzględnimy prowadzone przez Tomasza Graffa od lat badania dotyczące profesora Uniwersytetu w Krakowie Marcina Campiusa Wadowity, nie może dziwić fakt zamieszczenia fragmentu poświęconego krewnym profesora i teologa krakowskiej wszechnicy, którzy wpisali się do księgi brackiej (zob. też komentarz na s. 103 dotyczący objaśnień i identyfikacji postaci wpisanych do księgi brackiej).

Recenzowana monografia zasługuje na uwagę nie tylko z racji erudycyjnego Wstępu przybliżającego funkcjonowanie samych konfraterni w dawnej Rzeczypospolitej, wnikliwych studiów odnośnie do jej działalności w Wadowicach, ale nade

wszystko z powodu edycji samego źródła. Pamiętając o tym, że po książkę sięgną osoby pragnące prowadzić badania nad genealogią swych rodzin, Autor starał się o zamieszczanie tłumaczeń łacińskich passusów. W tym też celu w nawiasach kwadratowych w Aneksie, w którym pomieszczono edycję księgi, podano rozwiązane daty wpisów do księgi brackiej. Zabrakło jednakże w pracy krótkiego słownika pojęć łacińskich, np. odnoszących się do sprawowanych przez członków bractwa funkcji jałmużników, skarbników czy pełnionych przez nich urzędów, które w brzmieniu łacińskim pojawiają się w Aneksie. Taki wykaz ułatwiłby lekturę samego Aneksu osobom nieparającym się zawodowo poznawaniem przeszłości, nieznającym łaciny. Tym bardziej że przytoczone w tekście głównym monografii wspomniane urzędy mogą pozostać niezauważone wśród mnogości innych szczegółów, a Autor zamieścił wykaz skrótów łacińskich pojawiających się w tekście samej księgi brackiej.

Trud badawczy związany z identyfikacją wpisów brackich zasługuje na słowa uznania. Warto podkreślić, że wspomniana księga zawiera 2231 wpisów z lat 1616-1821. Próba objęcia tak szerokiego zakresu chronologicznego jest zadaniem niełatwym, z którego Autor wywiązał się wzorowo. Szkoda jedynie, że jakość fotografii i skanów, którymi dysponował podczas przygotowywania edycji, obejmujących lata 1802-1821 (co nadmieniał Autor na s. 99), nie pozwoliła na przeprowadzenie tak drobiazgowych badań, jak w odniesieniu do okresu wcześniejszego. Warto podnieść jedną kwestię związaną z konstrukcją Indeksu – nie obejmuje ona niestety samych aneksów, a zatem treści samej księgi brackiej. Badacze zajmujący się genealogią będą wobec tego zmuszeni do przejrzania całej 100-stronicowej księgi.

Podsumowując, należy powiedzieć, że recenzowana rozprawa jest wieloaspektową monografią działalności bractwa różańcowego poszerzoną o edycję księgi brackiej. Mnogość wątków i szczegółów dotyczących zarówno dziejów miasta, jak i życia codziennego mieszkańców sprawia, że rozprawa ta znajdzie uznanie nie tylko w oczach historyków zajmujących się dziejami ziemi wadowickiej czy ruchu brackiego, historyków sztuki, teologów, językoznawców, lecz także szerszego grona czytelników.